

den sidste mulighed, der vil være mest igangsættende, men jeg vil også kunne gå varmt ind for en kombination af den sidste og næstsidste mulighed.

Alle landets amtsarkivråd vælger hvert 4. år blandt sine medlemmer 4 eller 8 repræsentanter til Statens Arkivnævn.

I nævnet sidder også repræsentanter for rigsarkivet, landsarkiverne og for de kommunale interesseorganisationer.

SLA er placeret ude på diagrammets venstrefløj, som det foreningspolitiske organ, der har til opgave at inspirere og kritisere det lovfæstede arkivvæsen, så vi ikke risikerer, dette ender i formalisme.

Dansk kulturhistorisk Museumsforening spiller en tilsvarende, helt uundværlig rolle i den danske museumsstruktur.

Der er mange skønhedsfejl og uafklarede områder i den danske museumsverden, som jeg har brugt til forbillede i dette forslag. Helt andre forbilleder og modeller vil måske være langt bedre, men lad os nu under alle omstændigheder få en lokalarkivlov.

Arne Gammelgaard:

Ja, vi skal have en lokalarkivlov, men ikke lige med det første. Det er meget naturligt og meget vigtigt, at vi stiler efter legale rammer for lokalarkivarbejdet, men det skal ikke ske, før tiden er moden, og det er den ikke endnu.

For at argumentere for dette synspunkt er det kun nødvendigt at spørge lidt retorisk, hvorfor i alverden kun en del af den samlede nationale arkivmængde skulle være beskyttet af lovbestemmelser, mens en anden del skulle ligge åben for alle vinde. Ja, et svar kunne naturligvis være, at denne anden del er af mindre værd og ikke lovgivning værdig. Men al den stund det umiddelbart kan konstateres, at arkivalierne i de to arkivtyper i vid udstrækning omfatter nøjagtig de samme materialer og typer af arkivalier, holder tankegangen ikke. Men da der altså ikke er nogen lovgivning for de lokalhistoriske arkiver, er det naturligvis ikke tilstrækkeligt bare at argu-

mentere bagvendt. Der skal en dokumentation på bordet, og for at nå frem til den, må man tage sit udgangspunkt i det, der er sket i dansk samfundsliv de sidste par årtier.

Er der noget muligt bevis for sammenhængen mellem på den ene side centraliserings- og rationaliseringsbølgen fra 60-erne inklusive kommunalreformen og på den anden side skabelsen af ca. 300 lokalhistoriske arkiver i nøjagtig den samme periode? Jeg tror nok, der er en sammenhæng, og jeg tror også, det vil være forholdsvis let at dokumentere den. Jeg vil dog her nøjes med at slutte, at denne revolution i dansk arkivvæsen vel ret naturligt må have en lovgivning til følge. Ideelt set er den ramme, som er lagt for det statslige arkivvæsen tilstrækkelig til at sikre de arkivalier, som skal sikres samt deres rette brug. Alt hvad der ikke falder ind under denne sektors traditionelle lovgivning må gerne blive udenfor. Ideelt set, ja, og indtil nu i 1980-erne har dette vel været rigtigt, men det holder ikke længere. Her i landet ser det jo ud til, at lovgivning for et område kommer bagefter den udvikling og det indhold, den skal gælde. Det er nok godt sådan og i fin overensstemmelse med dansk opfattelse af individets ret og statens forpligtelser og den slags nationalpsykologisk arvegods. Lige så vel som skolevæsen og socialvæsen stort set hidtil har indrettet sig efter mere eller mindre vagt formulerede regler, men med et konkret indhold, som man så løbende prøver at holde lovgivningen i overensstemmelse med, lige så vel er tiden nu – snart – inde til at dansk lovgivning tager sig på at beskrive og dermed skabe faste, legale rammer for et samlet dansk arkivvæsen.

Et *samlet* dansk arkivvæsen. – Hvis der ikke fandtes nogen lovgivning, og man så gik i gang med en sådan fra bunden af, er det jo ulogisk at forestille sig, at man netop ville lovgive for den del af arkivvæsenet, som idag er statsligt og kun for den. – En udvikling har fundet sted, det hele er ved at antage overskuelige former: der vil snart kunne lovgives. Den vældige lokalhistoriske aktivitet er ikke stilnet af, men pionertiden er så småt ved at være forbi. Fra sted til sted er forholdene blevet

harmoniseret og kanaliseret. Elementerne lader sig benævne med sproglige vendinger, som er så nogenlunde éntydige. En forhastet lovgivning vil imidlertid skade det hele, fordi substansen i lokalarkivarbejdet er godt nok stillet, sådan som forholdene er. Der er ikke endnu noget, der lider skade ved, at der ikke findes en lovgivning for området.

Landet er arkivdækket, men nogle arkiver er årtier gamle, de nyeste har knap nok haft nogen fødselsdag at fejre endnu. Der kommer ikke flere eller kun ganske få nye arkiver til de nærmeste år, men en årrække uden lovbestemmelser vil givetvis af sig selv løse en række problemer, som en lovgivning ikke vil kunne klare, men snarere gøre mere komplicerede. Der er stærke tilløb til ensartethed i de ca. 200 kommuner, som har 10.–20 000 indbyggere. Det er straks vanskeligere, når turen kommer til de større »købstæder«, og hvad med magistratskommunerne?! Er der nogen, der vil driste sig til at foreslå legale bestemmelser på lokalarkivområdet for dem? – Og indholdet? Skal de »samlinger«, som omfatter såvel arkivalisk som musealt materiale have dødsstødet? – Og tør jeg med svag røst hviske: kommunearkiver? –

Næh, lad de frie og frugtbare kræfters spil blot råde nogle år endnu. Ikke ti vilde heste, og altså heller ikke Claus Bjørn skal få mig til at fremsætte tanker om indholdet af en arkivlov, al den stund en sådan højst sandsynligt ikke lader sig udforme med rimeligt klare bestemmelser, fordi området er for labilt.

Den periode, som bør hengå, inden der skrives til lovgivning, »den prælegale periode«, vil uvilkårligt bringe en frugtbar afklaring i spørgsmålet om de eksisterende arkivers lokale status. Hele dette felt, som er så broget, vil det være svært at give generelle retningslinier for. Arkiver, som har eksisteret i en årrække, kan meget vel være genstand for forandringer hvad angår ejendoms- og organisationsformer. Den igangværende udvikling har på den måde klaret tilsyneladende uløselige problemer af sig selv. Hele det kompleks af spørgsmål, som vi alle har måttet igennem: hvor hører vi hjemme henne? – på biblioteket eller museet? – i kælderen eller på loftet? – på

forenings- eller kommunal basis? – Med egen hjælp og med lidt konsulentbistand fra SLA har folk lokalt klaret disse spørgsmål alene. Forskelligt fra sted til sted, men alligevel sådan, at der er elementer, som man er fælles om. Og *dem bliver der flere og flere af!*

På denne baggrund er det, at jeg finder en lovgivning de allernærmeste år forhastet. Lad tingene falde på plads af sig selv. En fare ved en for lang prælegal periode er det naturligtvis, at ting går i fisk, at strukturer bryder sammen, inden der kommer lovbestemmelser, som måske ville have forhindret noget sådant. Eksemplificeret ved at entusiastiske lokalarkivarer opgiver i utide, at tilgængelighedsspørgsmålets betydning misforstås og skaber svære personlige konflikter, at værdifulde arkivalier går til grunde som følge af manglende indsigt hos de ansvarlige. Hvis der var reel fare for, at den slags uheld ville forekomme hyppigere på grund af manglende lovgivning, var det selvfølgelig rigtigst at få et kommissionsarbejde i gang snarest, men takket være den energiske kursusvirksomhed og andre måder at dygtiggøre os selvbestaltede arkivarer på, er der grund til at håbe, at vi må blive forskånet for alt for bitre fejltagelser. Kun hvis vi tør forlade os på, at vor egen, vore klienters og materialernes sikkerhed er tilgodeset, kan man forsvare at vente med en lovgivning, som ellers ville forebygge uheld, misforståelser, konflikter og frustrationer.

Hvad vindes der da ved at vente med en lovgivning? For der skal være en gevinst ved at vente, ellers var der ingen grund til det. Fordelene og den klare nødvendighed af en lovgivning er tydelig nok, men er der fordele ved at få en arkivlov i 1989 i stedet for i 1982? – Ja, afgjort!

Som forholdene er i øjeblikket, kan alle, altså også de potentielle lovgivere, glæde sig over, at de danske lokalhistoriske arkiver hver og ét indgår i et kæmpemæssigt, landsdækkende forsøgsprojekt! – Denne situation er ny i den forstand, at det først er pr. 1980, vi med rette kan erklære landet for arkivdækket. Vist har vi hver for sig og undertiden lidt i fællesskab forsøgt os frem hidindtil. Men som forsøgssituation betragtet er det først nu, da pi-

onertiden er ved at ebbe ud, og det nationale perspektiv er tydeligt, at forholdene er optimale. Hvad enten vi er amatører eller professionelle eller noget midt imellem, hvad enten vi er heltids-, deltids- eller fritidsengageret i arkivarbejdet, er vi som deltagere i forsøgsarbejdet alle ulønnet. En sjælden, men fortræffelig situation.

En sammenligning: i skolevæsenet er der de seneste årtier og vist især i forbindelse med skoleloven af 1958 og den berømmelige Blå Betænkning blevet gennemført forsøg efter forsøg. Der er blevet udført forsøg med store og små problemkomplekser. Forsøg er blevet beskrevet. Man har opereret med forsøgsgrupper og kontrolgrupper. Hele det videnskabelige apparat har været kørt i stilling. Resultaterne er blevet vejret og vurderet, kritiseret og formuleret. Det har altsammen været godt og rigtigt. Og dog! Ofte har de implicerede på forhånd og af let forståelige grunde været inde i en situation, som kun kunne føre til ét – det ønskede – resultat. Ofte havde udviklingen overhalet forsøget, således at dette aldrig fik lov til at gå tiden ud. Alle forsøg er mundet ud i, at »dette vil koste penge«. Penge, der som oftest ikke har været udvej for at skaffe, og endelig er det jo en kendsgerning, at skolelovgivningen i høj grad har været underkastet politiske krav, som havde såre lidet at gøre med indhøstede pædagogiske erfaringer. – 5–6 års »forsøg« på lokalarkivområdet vil have ganske anderledes gode betingelser. Forsøgsgrundlaget vil næppe kunne formuleres, men alle implicerede vil til sin tid vide, hvad det drejer sig om. Og det er her, hunden ligger begravet. Den velkendte talemåde om det lokalhistoriske virke, at »vi ved faktisk ikke rigtig, hvad det er, og det bekymrer os kun lidet«, har stadig en vis gyldighed, men år for år bliver etiketterne stadig lettere at placere, termene bliver stadig mere prægnante, og det bekymrer os stadig mere, at vi ikke ganske kan afgrænse vor arbejds-mark. Men dette kan vi leve med en tid endnu. Og *situationen er frugtbar!* – Den forsøgslignende tilstand skal holdes ved lige. Trangen til at lovgive: at ordne, styre og regulere må holdes i ave, mens vore fælles erfaringer bliver

indhøstet. Det er her opgaven ligger de næste 5–6 år: Indsamling af det erfaringsmateriale, som vi hver for sig og i fællesskab går og indhøster.

Jeg ser mig altså slet ikke i stand til på nuværende tidspunkt at formulere idéer om indholdet af en arkivlov, og jeg mener altså heller ikke, tiden er inde til at forsøge noget sådant. Det som tiden er inde til, det er en beskrivelse af den øjeblikkelige tilstand i landets lokalarkiver. Det er en opgave, som SLA allerede er i fuld gang med. Desværre bliver denne beskrivelse i første omgang kun en meget nødtørftig analyse af situationen. Men denne beskrivelse kunne danne grundlag for en dybtgående analyse – en hvidbog. Vi går ikke forsamlingshusenes folk eller Niels Højlund for nær ved at sige, at lokalarkivområdet med mindst lige så god ret kunne fortjene en tilstandsbeskrivelse, og at et sådant værk nemt ville kunne få et dobbelt så stort omfang, som rapporten om forsamlingshusene fik.

Forsamlingshusene er et landsbyfænomen. Det er lokalarkiverne ikke. Den folkelige appel, som lokalarkiverne repræsenterer, er en ny og spændende ting i vort samfundsliv, som nok kunne fortjene en fyldig tilstandsbeskrivelse.

Måske er det godt, at vi i denne periode ikke uden videre kan tillade os at foreslå foranstaltninger, som kræver nye bevillinger. Vi har – hånden på hjertet – ingen garanti for, at den entusiasme, som hidtil har båret den lokalhistoriske bølge frem, vil holde, og rammerne skulle jo gerne passe til indholdet, men når der nu rent faktisk går arbejdsløse historikere rundt iblandt os, kunne man vel tillade sig at mene, at de kunne gavne sig selv og dansk arkivvæsen ved at indgå i et team, som under ledelse af f.eks. Rigsarkivet eller Dansk historisk Fællesforening kunne udarbejde en rapport om arkivsituationen i Danmark. En sådan arbejdsgruppe kunne virke rådgivende og vejledende, og for mit eget vedkommende vil jeg godt tilføje: kontrollerende for arkivernes folk. Og ikke mindst kunne der også ad den vej sættes skub i registreringen af vore arkivalier, og der kunne åbnes for mange flere

muligheder for at benytte de samme arkivalier.

Med et sådant organ vil vi med fortrøstning kunne lade det store landsdækkende »forsøg« fortsætte nogle år, alt imens vi konsoliderer og organiserer videre ad den frugtbare vej, vi kender, og som vi godt kan følge nogle år endnu – uden en lov og bedst uden en lov, men vi skal have en lov, og vi skal gøre en god lov af den, derfor skal vi ikke forhaste os.

For mit eget vedkommende vil jeg håbe, at den samlede lov om dansk arkivvæsen må få hendes majestæts underskrift i det år 1989.

Niels-Jørgen Hansen

Tanken har været luftet flere gange i forskellige sammenhænge, – men der er aldrig kommet et klart svar på spørgsmålet, – og det er også svært, – al den stund en lov vil have mulighed for at skabe en række goder for de lokalhistoriske arkiver, men samtidig vil den stille en række krav og derved rejse nye problemer. Det *kan* derfor blive et spørgsmål om at vinde på gyngerne, men tabe på karussellen.

En sædvanlig fremgangsmåde

Det har været prøvet før her i landet: En kreds af interesserede personer slår sig sammen om at danne en forening eller en anden form for samvirke. Efterhånden sker der en institutionalisering, og det ender med, at det offentlige overtager foretagendet og driver det videre på godt og ondt.

Sådan gik det med bibliotekerne, sådan er det gået med museerne, og sådan vil det højst sandsynligt gå med de lokalhistoriske arkiver, – de af dem, som ikke allerede *er* kommunale.

Skal vi da have en arkivlov, eller skræmmer sporene fra bibliotekerne og museerne?

For den lokalarkivleder- eller medarbejder, der betragter »sit« arkiv som sit eget åndelige barn eller »private ejendom«, vil der uden tvivl være store betænkeligheder til stede, når

man ser, hvordan gamle veltjente skolelærere, præster, postmestre o.s.v. blev skubbet ud i kulden af de nye fagfolk, – bibliotekarere såvel som museumsinspektører.

Det vil kræve en fantastisk takt af begge parter at få en overgang til at forløbe gnidningløst, og alligevel er det sikkert en uendeligt svær opgave, – for ikke at sige umulig.

Men alt dette er jo en sag om *følelser*, og følelser er som bekendt ikke gode argumenter, når man taler om lovgivning. Hvordan skal vi da stille os til spørgsmålet om en lokalarkivlov – set og vurderet ud fra saglige synspunkter – ud fra hvad der vil gavne arkiverne, arkivarbejdet og dermed lokalhistorien som helhed.

Der er næppe tvivl om, at dersom man via en lov forpligter primærkommunerne til at sørge for, at lokalhistorisk materiale bevares og gøres tilgængeligt (!) – vil man samtidig have mulighed for at forhindre, at visse kommuners enorme sparsommelighed (læs: nærighed) ødelægger arkivarbejdet de pågældende steder og dermed er skyld i, at lokalhistoriske værdier går tabt.

Og derfor bør vi have en lov

Det er ingen hemmelighed, at der er kommuner i dette land, som enten ikke *kan* eller ikke *vil* støtte et frivilligt, ulønnet arbejde for at sikre gamle billeder og papirer på stedet, og et sådant arbejde kan nu ikke udføres uden penge, lige meget hvor stor interessen er hos de folk, som tager initiativet og udfører arbejdet vederlagsfrit. Det må via en lov gøres klart, at et lokalhistorisk arkiv er en institution, som tjener både den pågældende egn og hele landets historieforskning ved at indsamle og tilgængeliggøre brikker i det store puslespil, som Danmarkshistorien er. Og det må herigennem slås fast, at selv om der er tale om en frivillig indsats uden løn og måske med personlige økonomiske ofre, så er et lokalhistorisk arkiv ikke bare de pågældende menneskers »private sandkasse«, hvori de leger noget så hyggeligt hver anden mandag aften. Deres arbejde bør ikke hæmmes af, at det og-